

PRACE NAUKOWE

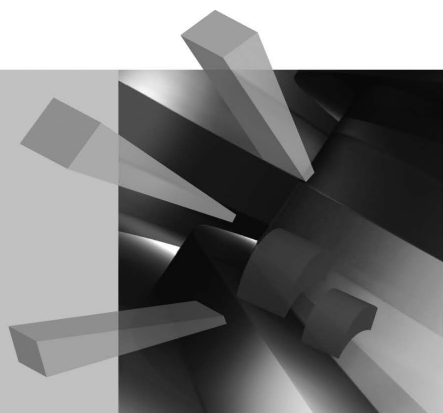
Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

264

Orientacja na wyniki – modele, metody i dobre praktyki

Redaktorzy naukowi

Tadeusz Borys

Piotr Rogala

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2012

Recenzenci: Witold Biały, Marek Bugdol, Joanna Ejdys, Piotr Grudowski,
Jan Jasiczak, Piotr Jedynek, Krystyna Lisiecka, Alina Matuszak-Flejszman,
Franciszek Mroczo, Bazyl Poskrobko, Piotr Przybyłowski, Tadeusz Sikora,
Elżbieta Skrzypek, Katarzyna Szczepańska, Stanisław Tkaczyk,
Maciej Urbaniak, Tadeusz Wawak, Małgorzata Wiśniewska,
Leszek Woźniak, Zofia Zymonik.

Redakcja wydawnicza: Elżbieta Kozuchowska, Barbara Majewska

Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz

Korekta: Marcin Orszulak

Łamanie: Adam Dębski

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:
www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,
The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,
a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon
http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2012

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-298-7

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	9
Anna Balcerek-Wieszala, Liliana Hawrysz, Zaangażowanie organizacyjne – istota, pomiar i wdrożenie	11
Bartosz Bartniczak, Sposoby badania satysfakcji użytkowników Banku Danych Lokalnych	24
Tadeusz Borys, Kluczowe wymiary orientacji na wyniki	33
Renata Brajer-Marczak, Wyniki procesów z perspektywy dojrzałości procesowej organizacji zorientowanych na jakość	44
Eugenia Czernyszewicz, Samoocena jako element oceny skuteczności systemu zarządzania jakością i doskonalenia organizacji ukierunkowanej na wyniki	57
Ewa Czyż-Gwiazda, Systemy pomiaru wyników w organizacjach	71
Anna Dobrowolska, Wpływ projektowania systemu pomiaru procesów na osiąganie celów organizacji w koncepcji TQM	82
Joanna Ejdys, Foresight znormalizowanych systemów zarządzania	93
Grzegorz Grela, Mariusz Hofman, Agnieszka Piasecka, Podejście procesowe w organizacjach zorientowanych projakościowo	109
Marzena Hajduk-Stelmachowicz, Aspekty środowiskowe a orientacja na wyniki w przedsiębiorstwach wdrażających ekoinnowacje	118
Marzena Hajduk-Stelmachowicz, Wsparcie dla przedsiębiorstw podczas wdrażania systemu zarządzania środowiskowego	130
Piotr Jedynak, Orientacja na wyniki w optyce badaczy znormalizowanych systemów zarządzania	142
Marian Kachniarz, Koncepcja systemu oceny efektywności samorządu lokalnego	150
Ewa Kastrau, Rola identyfikacji aspektów środowiskowych i ich oceny w procesie eliminacji negatywnego wpływu działalności polegającej na odbieraniu odpadów komunalnych na środowisko naturalne	163
Maja Kiba-Janiak, Wykorzystanie metody SERVQUAL do analizy jakości usług w obszarze transportu zbiorowego	175
Romuald Kolman, Analiza efektów systemu	189
Dariusz Kosiorek, Katarzyna Szczepańska, Aspekty badania satysfakcji pracowników	199
Adam Kosiuk, Pomiar efektów gospodarowania. Zrównoważona Karta Wyników	209
Krzysztof Kud, Doskonalenie kształtowania przestrzeni	220

Marta Kusterka-Jefmańska , Pomiar jakości życia na poziomie lokalnym – wybrane doświadczenia europejskie i doświadczenia polskich samorządów	230
Andrzej Kwintowski , Wybrane narzędzia pomocne przy postępowaniu z wyrobem niezgodnym	240
Krystyna Lisiecka , Modele pomiaru wyników w organizacjach.....	252
Jerzy Łańcucki , Jakość a satysfakcja klienta w usługach.....	271
Jacek Luczak, Marcelina Górzna , Ocena skuteczności metodyki zarządzania projektami PRINCE2 w administracji publicznej.....	282
Alina Matuszak-Flejszman , Determinanty skuteczności znormalizowanych systemów zarządzania	300
Mieczysław Morawski , Procesy dzielenia się wiedzą z udziałem pracowników kluczowych w wybranych przedsiębiorstwach turystycznych	316
Franciszek Mroczko , Skuteczne <i>public relations</i> w zarządzaniu kryzysowym	329
Krzysztof Nowosielski , Koszty jakości controllingu.....	344
Stanisław Nowosielski , Dojrzałość procesowa a wyniki ekonomiczne organizacji.....	354
Piotr Rogala , Zasada orientacji na wyniki a system zarządzania jakością	370
Magdalena Rojek-Nowosielska , Zasady społecznej odpowiedzialności Przedsiębiorstw wobec pracowników w kontekście zasad Modelu Doskonałości EFQM	381
Agata Rudnicka , Mierzenie wpływu społecznego przedsiębiorstw	394
Elżbieta Skrzypek , Wyznaczniki dojrzałości jakościowej organizacji w świetle wyników badań.....	401
Elżbieta Aleksandra Studzińska , Metody pomiaru efektywności banków ..	413
Katarzyna Szczepańska , Podstawy satysfakcji klienta w zarządzaniu jakością i jej implikacje	432
Tadeusz Wawak , Zarys modelu doskonalenia zarządzania w szkołach wyższych	451
Radosław Wolniak , Kryterium przywództwa w procesie oceny poziomu dojrzałości systemu zarządzania jakością	475
Leszek Woźniak, Sylwia Dziedzic , Ekoinnowacyjność i ekoinnowacje jako kryterium drogi ku ekologicznej i społecznej doskonałości.	488
Krzysztof Zymonik , Gwarancja producencka w kontekście odpowiedzialności za produkt.....	496

Summaries

Anna Balcerek-Wieszala, Liliana Hawrysz , Organizational engagement – essence, measurement and implementation.....	23
---	----

Bartosz Bartniczak , Methods of research of Local Data Bank users' satisfaction	32
Tadeusz Borys , Key dimensions of orientation to results	43
Renata Brajer-Marczak , The results of processes from the perspective of the process maturity of quality oriented organizations	56
Eugenia Czernyszewicz , Self-assessment as an element of assessing the effectiveness of the quality management system and improving results oriented organization	70
Ewa Czyż-Gwiazda , Performance measurement systems in organisations ...	81
Anna Dobrowolska , Influence of the design of the measurement system of processes on achieving goals in the TQM organizations	92
Joanna Ejdys , Application of foresight studies in the field of quality, environmental and safety management systems	108
Grzegorz Grela, Mariusz Hofman, Agnieszka Piasecka , Process approach in process oriented organizations	117
Marzena Hajduk-Stelmachowicz , Environmental aspects and orientation to results in enterprises implementing eco-innovations	129
Marzena Hajduk-Stelmachowicz , Support for enterprises during the process of implementation of the Environmental Management System	141
Piotr Jedynak , Orientation to results from the perspective of standardised management systems researchers	149
Marian Kachniarz , Concept of a local government efficiency assessment system	162
Ewa Kastrau , Role of identification of environmental aspects and their assessment within the process of elimination of the negative impact that collecting of municipal waste has on natural environment	174
Maja Kiba-Janiak , Application of the SERVQUAL method for an analysis of service quality in the field of collective transport	188
Romuald Kolman , System effects analysis	198
Dariusz Kosiorek, Katarzyna Szczepańska , Aspects of research on employees' job satisfaction	207
Adam Kosiuk , Tools for measuring the effectiveness of economy. Balanced scorecard	219
Krzysztof Kud , Principles of excellence in the space management in municipalities	229
Marta Kusterka-Jefmańska , Life quality measurement at the local level – selected european experience and the experience of polish local government	239
Andrzej Kwintowski , Selected tools helpful in proceeding with a non-conforming product	251
Krystyna Lisecka , Measurement result models in organizations	270
Jerzy Łańcucki , Quality and customer satisfaction in services	281

Jacek Łuczak, Marcelina Górzna , Evaluation of the effectiveness of the project management methodology PRINCE2 in the public administration	299
Alina Matuszak-Flejszman , Determinants of the effectiveness of standardised management systems.....	315
Mieczysław Morawski , Processes of sharing knowledge with key members in selected tourist enterprises	327
Franciszek Mroczko , Effective public relations in crisis management	343
Krzysztof Nowosielski , Quality costs of controlling	353
Stanisław Nowosielski , Process maturity and organisation business results..	369
Piotr Rogala , Results orientation versus the quality management system ISO 9001	380
Magdalena Rojek-Nowosielska , Corporate Social Responsibility principles toward employees in the context of EFQM Excellence Model's principles.....	393
Agata Rudnicka , Corporate social impact measurement	400
Elżbieta Skrzypek , Quality maturity in the light of research findings	412
Elżbieta Aleksandra Studzińska , Methods for measuring the effectiveness of banks.....	431
Katarzyna Szczepańska , Fundamentals of customer satisfaction in quality management and its implications	450
Tadeusz Wawak , Outline of the management improvement model in higher education institutions.....	474
Radosław Wolniak , Criterion for leadership in the process of evaluation of the maturity of a quality management system.....	487
Leszek Woźniak, Sylwia Dziedzic , Ecological innovative character and ecological innovations as a means of ecological and social excellence	495
Krzysztof Zymonik , Producer's guarantee in the context of product liability	510

Leszek Woźniak, Sylwia Dziedzic

Politechnika Rzeszowska

e-mail: lwozniak@prz.edu.pl

EKOINNOWACYJNOŚĆ I EKOINNOWACJE JAKO KRYTERIUM DROGI KU EKOLOGICZNEJ I SPOŁECZNEJ DOSKONAŁOŚCI

Streszczenie: Degradacja ziemskiego ekosystemu oraz narastające problemy ekonomiczne i ekologiczne w większości społeczności w dobie globalizacji i dominacji światowych korporacji narzucają konieczność znalezienia nowego paradygmatu rozwoju. Jednym z możliwych wariantów zmierzających do uzyskania ekologicznej i społecznej doskonałości może być kreowanie ekoinnowacyjnego myślenia oraz wdrażanie ekoinnowacji do praktyki gospodarczej.

Słowa kluczowe: ekoinnowacje, ekologiczna i społeczna doskonałość.

1. Wstęp

Innowacje są motorem postępu każdej gospodarki oraz postępu obserwowanego dzisiaj, który ma różne oblicza. Według Podręcznika Oslo Manual [Stawasz, Niedbalska 2004, s. 112] „innowacje to wdrożenie nowego lub istotnie ulepszanego produktu (wyrobu lub usługi), nowego lub istotnie ulepszanego procesu, nowej metody marketingu lub nowej metody organizacji w zakresie praktyk biznesowych, organizacji miejsca pracy bądź relacji ze środowiskiem zewnętrznym”. Definicja ta, obowiązująca w Unii Europejskiej jako definicja Eurostatu, nie precyzuje żadnych kryteriów jakościowych, jest ponadto mało dokładna, co bowiem w jej treści oznacza na przykład określenie „istotnie ulepszona”? Gdzie jest granica istotności? Oczywiście, nie można jej wyznaczyć i być może nie trzeba. Ważniejszy jest inny problem – czy każda innowacja, nawet radykalna, jest dla nas korzystna? Odpowiedź jest prosta – nie. Wiele technologii, procesów wykazuje wyjątkowo negatywne oddziaływanie na społeczeństwo, ekosystem, niektóre z nich to nawet technologie lub produkty masowej zagłady. Przynosząc pozytywne rezultaty ekonomiczne, innowacje takie negatywnie wpływają na wiele elementów jakości życia. Model społeczny i gospodarczy być może nigdy nie będzie doskonały, należy jednak zastanowić się, w jaki sposób, za pomocą jakich instrumentów można go ciągle doskonalić.

Od kilku lat w wielu dokumentach Unii Europejskiej pojawiają się pojęcia ekoinnowacyjności i ekoinnowacji. Jedną z pierwszych definicji ekoinnowacji podali [Carley i Spapens 2000, s. 157]. Według autorów „ekoinnowacje można zdefiniować jako zamierzone postępowanie cechujące się przedsiębiorczością, obejmujące etap projektowania produktu i zintegrowane zarządzanie nim w ciągu jego cyklu życia, które przyczynia się do proekologicznego unowocześnienia się społeczeństw epoki przemysłowej, dzięki uwzględnieniu problemów ekologicznych przy opracowaniu produktów i związanych z nimi procesów. Ekoinnowacje prowadzą do zintegrowanych rozwiązań mających na celu zmniejszenie nakładów zasobów i energii, jednocześnie podnosząc jakość produktu lub usługi”.

Podobnie pojęcie ekoinnowacji definiuje Komisja Europejska [Decision No 1639/2006/EC, s. 17]: „eko-innowacja jest formą innowacji mającą na celu istotny i widoczny postęp w zakresie celów zrównoważonego rozwoju, poprzez redukcję oddziaływania na środowisko lub bardziej wydajne i odpowiedzialne gospodarowanie zasobami naturalnymi, włącznie z energią”. Definiowaniem ekoinnowacji zajęła się też OECD, rozszerzając znacznie to pojęcie [Carrillo-Hermosilla i in. 2010, s. 1082–1083]: „eko-innowacja jest zasadniczo tym samym, co inne rodzaje innowacji, lecz wyróżnia się pod względem dwóch cech:

- eko-innowacja reprezentuje innowację, która prowadzi do redukcji oddziaływania środowiskowego, bez względu na to, czy efekt taki jest oczekiwany, czy też nie;
- zakres eko-innowacji może wykraczać poza konwencjonalne bariery organizacji i obejmować szersze zaangażowanie społeczne, które wyzwala zmiany w obrębie istniejących norm społeczno-kulturowych i struktur instytucjonalnych”.

Ten ostatni człon definicji OECD wnosi wiele do dotychczasowego pojęcia innowacyjności. Zwraca uwagę na cele oraz zaangażowanie społeczne i kulturowe, a także na zmiany w strukturach instytucjonalnych niezbędne do osiągnięcia zamierzonych, ekologicznych i społecznych rezultatów. To właśnie one tworzą prawne i podatkowe uwarunkowania możliwości wprowadzania nowych rozwiązań (o ile są niezbędne tego typu regulacje), a także precyzują zasady wycofania rozwiązań przestarzałych o udokumentowanym negatywnym oddziaływaniu na ekosystem i społeczeństwo.

Pojęcie doskonałości jest różnie interpretowane, co więcej, wielu analityków tego zagadnienia podkreśla, że osiągnięcie doskonałości, tym bardziej ostatecznej, nigdy nie będzie możliwe, a liczy się tak naprawdę ciągłe dążenie do doskonalenia – siebie, przedsiębiorstwa, produktu, technologii, procesu, systemu. Jednym z modeli doskonałości, opracowanym w 1992 r. przez Europejską Fundację Zarządzania Jakością, jest model doskonałości EFQM. Zgodnie z założeniami, wykorzystuje się go do doskonalenia systemów zarządzania. Model ten, prowadząc do poprawy uzyskiwanych rezultatów, wykracza poza logikę i rozwiązania zawarte w TQM. Traktowany jest jako rama spajająca działania zmierzające do osiągnięcia trwałej doskonałości. Kilka cech tego modelu oraz sposobów jego wykorzystania pozwala zastosować go także w kierowanym na ekoinnowacje sposobie zarządzania organizacją. Umoż-

liwia on bowiem zmierzenie, w którym miejscu na drodze do osiągnięcia społecznej i ekologicznej odpowiedzialności znajduje się organizacja, oraz ułatwia zrozumienie jej mocnych stron, także w dążeniu do proekologicznej doskonałości. Model ten umożliwia również integrację zasobów, inicjatyw, zrozumienie ich aktualnego stanu, identyfikuje braki i duplikujące się działania, ograniczając straty i koszty; pozwala odpowiedzieć na pytanie, w jaki sposób, dążąc do ekologicznej i społecznej doskonałości, osiągać można zarazem niezbędne cele ekonomiczne.

Model EFQM złożony jest z ośmiu kryteriów: osiągnięcie zrównoważonych wyników; tworzenie wartości dla klienta; przywództwo oparte na wizji, inspiracji i rzetelności; zarządzanie przez procesy; odnoszenie sukcesów dzięki pracownikom; budowanie relacji partnerskich; przyjmowanie odpowiedzialności za zrównoważony rozwój przyszłości; krzewienie kreatywności i innowacji. W klasycznie rozumianym modelu EFQM wymienione kryteria dzielone są na tzw. podkryteria, opisujące wymagania stawiane doskonałym organizacjom. Analizując tak model, można się zastanowić, czy doskonałość społeczna i ekologiczna organizacji zobowiązuje nas do jeszcze głębszego określenia proekologicznych możliwości modelu, np. poprzez zastąpienie słowa innowacje (kojarzone z bardzo różnymi rozwiązaniami, w tym technologiami groźnymi dla środowiska) terminem „ekoinnowacje”, bo czy organizacja, która nie spełnia społecznych i ekologicznych wymagań, może być dzisiaj doskonała? Odpowiedź jest prosta – nie. Dlaczego jednak w zarządzaniu przedsiębiorstwem tak często teoria rozmija się z praktyką?

Celem artykułu jest próba wykazania związków zachodzących pomiędzy ekoinnowacjami a modelami doskonałości, w tym szczególnie EFQM, na tle krytyki obecnego paradygmatu społeczeństwa i gospodarki. Publikacja ma charakter interdyscyplinarny, problem badawczy jest więc złożony, a z konieczności ograniczenia objętości pracy skrócony do najbardziej istotnych zagadnień. Podjęcie tematu ma związek z powszechnym przekonaniem o konieczności ekologizacji gospodarki i społeczeństwa, będącej jednym z warunków osiągnięcia doskonałości.

2. Zaprzeczenie ekologicznej i społecznej doskonałości – prawny i ekonomiczny model korporacji

Współczesny korporacyjny model funkcjonowania światowej gospodarki, jak twierdzi wielu analityków tego problemu, paradoksalnie w czasach olbrzymiej wiedzy dostępnej także korporacjom, dotyczącej obecnego stanu ekosystemów i społeczeństw, prowadzi do wielu negatywnych rezultatów. Świat, w którym nadal kurczą się wszystkie zasoby, w tym nieodnawialne, w którym pogłębia się problem ubóstwa, a taki obraz świata jest rezultatem działania osób i organizacji doskonale znających te skutki i ich przyczyny, nie jest doskonały. Co ciągle zawodzi? Zapewne wiele elementów natury ekonomicznej, prawnej, psychologicznej i socjologicznej, a być może model wychowania i edukacji, nakazujący wierzyć, że jedyną drogą

do sukcesu jest „wyścig szczurów”, konkurencja, zniszczenie innego człowieka na bezwzględnej drodze do celu. Na pewno zaś prawny i ekonomiczny status korporacji. Problem ten poddał bardzo szczegółowej analizie J. Bakan, profesor Uniwersytetu Kolumbii Brytyjskiej [Bakan 2006]. Autor ten twierdzi, że korporacje stały się niebezpieczną mieszanką władzy (ekonomicznej i politycznej) i braku odpowiedzialności przed kimkolwiek. Przeznaczeniem korporacji jest realizacja własnego interesu, nie ma natomiast wzmianki o odpowiedzialności względem interesu publicznego [Bakan 2006]. Korporacje walczą o inny świat, o pełnię władzy nad światem. Według J. Bakana korporacja, tak samo jak psychopatyczna osobowość, którą przypomina, jest zaprogramowana na wyzyskiwanie innych dla własnej korzyści [Bakan 2006]. Czy obowiązujący dzisiaj korporacyjny model może doprowadzić nas do doskonałości? J. Bakan wyjaśnia to w prosty sposób: „w miarę, gdy nad społeczeństwem zaczyna dominować korporacja – między innymi w wyniku prywatyzacji i komercjalizacji – nieuniknione jest, że dominować zacznie jej koncepcja ideału ludzkiej natury. A ta perspektywa jest przerażająca. Korporacja jest przecież rozmyślnie obdarzona charakterem psychopaty: troszczy się wyłącznie o własny interes, jest niezdolna do troski o innych, amoralna i pozbawiona sumienia – jednym słowem nieludzka, a jej celem jest, jak stwierdza N. Chomsky, sprawić, by istoty ludzkie, z którymi ma do czynienia, czyli ty i ja, również stały się nieludzkie. Trzeba wybić ludziom z głowy naturalne sentymenty, takie jak troska o innych, współczucie czy solidarność [...]. Ideałem byłyby jednostki całkowicie wyzbyte wzajemnych więzi, nie dbające o nikogo innego [...]. Ideałem byłoby stworzenie takiego społeczeństwa, w którym najmniejszą jednostką byłby pojedynczy człowiek z rurką, bez żadnego kontaktu z innymi ludźmi” [Bakan 2006, s. 158]. Tak, w olbrzymim skrócie, wygląda doskonałość jednostki i społeczeństwa w obrębie korporacji. Przestawiając się obłudowi korporacyjnej wizji świata, mamy więc wiele do zrobienia, także w organizacjach, ale przede wszystkim w budowaniu doskonałego, społecznego człowieka. Bo czym jest organizacja? Zbiorem osób, na ogół mniejszą lub większą społecznością, z definicji nastawioną na realizację swoich celów; tylko dlaczego coraz bardziej sprzecznych z celami ogólnospołecznymi? Czy w skali globu zbliżamy się do doskonałości, czy raczej oddalamy od niej? Opisując korporacje na okładce wspomnianej książki, J. Bakan pisze: „jedna z najpotężniejszych na Ziemi instytucji, korporacja (czy, jak kto woli, międzynarodowy koncern), dotknięta jest beznadziejnym przypadkiem psychopatii. Kłamie, kradnie i zabija bez cienia skruchy, o ile tylko służy to interesom akcjonariuszy. Przestrzega prawa tylko wtedy, gdy koszty przestępstwa przewyższają płynące z niego korzyści. Społeczna odpowiedzialność korporacji jest niemożliwa – poza przypadkami, w których jest ona nieszczera” [Bakan 2006, s. 256]. Tak więc społeczna odpowiedzialność biznesu to tylko teoria, woalka, za którą kryje się twarz psychopatycznych zarządzających i właścicieli. Korporacja to doskonały psychopata, a zarazem zaprzeczenie społecznej i ekologicznej doskonałości. Opinię J. Bakana potwierdzają recenzenci jego książki. A.M. Dershowitz, profesor prawa Uniwersytetu Harvarda, pisze: „korpora-

cja jest potworem, który może połączyć cywilizację – chciwym, drapieżnym i niepowstrzymanym. Wszyscy jesteśmy jego potencjalnymi ofiarami, dlatego wszyscy musimy zrozumieć, w jaki sposób formuła korporacji utrudnia położenie kresu jej nadużyciom” [Bakan 2006, s. 256]. Inny recenzent, N. Chomsky, profesor MIT, zauważa, że: „J. Bakan odsłania dzieje i charakter szatańskiego instrumentu” [Bakan 2006, s. 256], jakim jest korporacja. Na podstawie takiej wiedzy, takich poglądów rodzi się jednak chyba logiczne pytanie: czy my, czy wy, akcjonariusze, chcecie, aby w waszym imieniu, w interesie waszych dochodów korporacja zabiła wasz już tylko fragmentami piękny i doskonały świat, wasze rodziny, naszych przyjaciół, nasze i wasze dzieci?

3. Ekoinnowacyjność na drodze do doskonałości

Droga do doskonałego czy choćby tylko lepszego świata nie będzie więc łatwa. Nigdy nie była. Postępowi technicznemu i ekonomicznemu nie towarzyszy bowiem postęp w doskonaleniu natury człowieka. Poglębiająca się ciągle, mimo ewolucji przepisów prawa, mimo osiągniętych w wielu miejscach i krajach ekologicznych sukcesów, degradacja ekosystemu wymaga podjęcia radykalnych i szybkich kroków. W takiej sytuacji dalsze mówienie o kompromisie, o złotym środku, który złoty był może tylko w rozumieniu „złotego cielca”, to już w czasach dzisiejszych błąd, to zbyt mało. Niezbędne są radykalne i szybkie proekologiczne i prospołeczne działania.

Czy wyznacznikiem tej drogi mogą być i będą ekoinnowacje oparte na powszechnym, ekoinnowacyjnym myśleniu i systemie?

Idei, zasad, rozwiązań, które prowadzą do ekoinnowacji lub są ekoinnowacjami, jest bardzo wiele. Należą do nich między innymi: ekowydajność, czystsza produkcja, ekoprojektowanie, ekologia przemysłowa, symbioza przemysłowa, biomimikra, zielona chemia [Woźniak i in. 2008]. Pełne ekoinnowacyjne myślenie obejmuje zagadnienia z wielu obszarów, w tym między innymi tak ważne kwestie, jak: podstawy ekologii i ekonomii; wykorzystanie materiałów i energii; problem zanieczyszczeń i odpadów; substancje toksyczne; kryteria projektowania; wrażliwość na konteksty ekologiczne, kulturowe, społeczne; bioróżnorodność, różnorodność społeczna, kulturowa i ekologiczna; skala przestrzeni; poziom uczestnictwa; rodzaj edukacji [Birkeland 2002].

Czy drogą ekoinnowacyjnego myślenia, kreowania ekoinnowacji i ich wdrażania możemy dojść do lepszego, doskonalszego świata? Odpowiedź jest prosta – tak. Ale jak, skoro globalizujący się świat, mimo także pozytywnych tendencji, nadal nie potrafi lub nie chce zrozumieć niektórych negatywnych, wyniszczających nasz glob korporacyjnych działań. Nadal kurczy się powierzchnia lasów deszczowych, umierają oceany i morza wraz ze swoimi zasobami, zanika bioróżnorodność, a w jej miejsce nachalnie, cynicznie, wbrew prawom człowieka i natury, wciska się nam korporacyjną żywność zmodyfikowaną genetycznie. To produkt tak zwanych sek-

torów wysokich technologii, do których zaliczana jest biotechnologia, także w tym współczesnym wydaniu, mogącym zniszczyć świat. Oczywiście duży udział w degradacji ekosystemu i społeczeństwa ma także dominujący model konsumpcji. Czyli my wszyscy, jako konsumenci, odpowiadamy za skutki naszych decyzji konsumenckich.

Przedstawione negatywne zjawiska i problemy mogą być ograniczone przez wiele aspektów strategicznego myślenia. Przykładem są między innymi rozwiązania przedstawione poniżej. Cele i zasady wdrażania ekoinnowacji w zarządzaniu firmą i regionem, wychodząc od koncepcji gospodarki endogenicznej, przedstawiono w publikacji przygotowanej na rzecz wdrażania Regionalnej Strategii Innowacji dla Województwa Podkarpackiego, jednak z możliwością bardziej ogólnego wykorzystania zamieszczonych w niej informacji [Woźniak i in. 2011]. Wymieniona strategia precyzuje cele i zasady wdrażania ekoinnowacji w regionie zgodne z zamieszczoną w tym dokumencie wizją regionu, która brzmi „ekologicznie zrównoważona, innowacyjna i konkurencyjna gospodarka – lider w kreowaniu ekoinnowacji” [Sobkowiak i in. 2004].

Wśród wymienionych sektorów wysokiej szansy znalazła się gospodarka żywnościowa. Obecnie nie tylko w Polsce toczy się dyskusja dotycząca negatywnych skutków uwalniania zmodyfikowanych genetycznie organizmów do środowiska. Prace wielu autorów dowodzą, że ich wykorzystywanie przynosi wiele zagrożeń, które mają naturę ekologiczną, społeczną i ekonomiczną. Technologie i tego typu produkty stoją więc w sprzeczności z ideą i praktyką zrównoważonego rozwoju. Należy podkreślić, że większość państw Unii Europejskiej, a także całego świata powiedziała zdecydowane „nie” próbie wprowadzenia do agroekosystemów genetycznie zmodyfikowanych roślin i zwierząt. Zakazy te znajdują pełne uzasadnienie w badaniach naukowych, zarówno tych dotyczących ekosystemów, jak i związanych z funkcjonowaniem społeczeństw i gospodarki. K. Lisowska i M. Chorąży przedstawiają negatywne skutki uwalniania GMO do środowiska w następujący sposób [Lisowska, Chorąży 2011b, s. 14]:

- „skutki uwalniania GMO do środowiska są dalekosiężne i nieodwracalne, a równocześnie znacznie groźniejsze od skutków powodowanych przez jakiegokolwiek inne czynniki zagrażające obecnie bioróżnorodności i jakości środowiska, przy czym rzeczywista skala zagrożeń pozostaje wciąż nierozpoznana;
- koegzystencja upraw GMO i tradycyjnych oraz ekologicznych jest *de facto* niemożliwa. Zbyt wiele nieprzewidywalnych czynników decyduje bowiem o «ucieczce genów», czyli o niekontrolowanym rozprzestrzenianiu się pyłku lub nasion. Ze względu na rozdrobnioną strukturę agrarną polskiego rolnictwa, rolnictwo ekologiczne i transgeniczne wykluczają się;
- uprawa GMO jest sprzeczna z dalekowzrocznym interesem polskiego rolnictwa i przemysłu spożywczego; dopuszczenie odmian GMO uderzy w tradycyjny model polskiego rolnictwa, zagrozi konkurencyjnej pozycji polskiej żywności w UE i może doprowadzić do szybkiego wzrostu bezrobocia”.

Wiele innych uwag, jednoznacznie wskazujących na nieodwracalne zagrożenia związane z GMO, ci sami autorzy przedstawiają także w innej publikacji [Lisowska, Choraży 2011a]. Artykuł ten jest również wzbogacony o wykaz naukowych publikacji wskazujących na różnego typu zagrożenia związane z uwalnianiem GMO do środowiska.

W tym miejscu także należy wspomnieć o wpływie globalnych korporacji na rządy wielu krajów, mającym na celu skłonienie ich (lub nawet zmuszenie poprzez Światową Organizację Handlu) do wydania przepisów prawa zezwalających na wykorzystanie organizmów GM. Pojawia się także kolejna powszechnie krytykowana cecha korporacji – dążenie do zawłaszczenia natury poprzez obejmowanie ochroną patentową genotypów roślin poddanych modyfikacji. Przeciwno temu procederowi protestowali między innymi Austriacy i Węgrzy w ogólnonarodowym referendum dotyczącym GMO.

Świat genetycznie zmodyfikowanych organizmów jest światem wrogim człowiekowi. Wbrew stanowisku korporacji tego typu model manipulacji nie jest doskonaleniem, lecz raczej potęgowaniem ryzyka i wielu udokumentowanych zagrożeń. Godząc się z postępowaniem biotechnologicznych korporacji, musielibyśmy zaprzeczyć unijnej zasadzie przezorności, musielibyśmy także zapomnieć o drodze, która być może zaprowadziłaby nas do ekologicznej i społecznej doskonałości. Pojęcie ekoinnowacji w gospodarce żywnościowej przestałoby funkcjonować. Jakie ekoinnowacje w gospodarce żywnościowej można więc uznać za kryterium doskonałości? Między innymi tego typu ekoinnowacjami, choć dla wielu zabrzmiałoby to dziwne, będzie powrót do tradycyjnych, dobrze nam znanych rozwiązań. Ale nie tylko. Dobrze rozumiana biotechnologia, polegająca na obserwacji i analizie natury oraz wyciąganiu z niej najlepszych, naturalnych rozwiązań, to właśnie ekoinnowacje, które mogą nam znakomicie służyć. Doskonały świat stworzyła natura, a ludzkość, przynajmniej do tej pory, z nielicznymi wyjątkami, robiła, co mogła, aby te idealne naturalne rozwiązania ograniczyć lub zniszczyć.

Ekoinnowacyjne myślenie w drodze do doskonalszego świata musi pojawić się w każdej branży, w każdym sektorze, w każdej gospodarce. Bezpieczne, sprawdzone technologie i inne rozwiązania będą rzeczywiście służyć społeczeństwu. Ekoinnowacje wyznaczają więc drogę i zarazem są instrumentem budowania doskonałego świata.

Literatura

- Bakan J., *Korporacja. Patologiczna pogoń za zyskiem i władzą*, Lepszy Świat, Warszawa 2006.
- Birkeland J., *Design for Sustainability. A Sourcebook of Integrated Ecological Solutions*, Earthscan Publication Limited, London – Sterling 2002.
- Carley M., Spapens P., *Dzielenie się światem. Zrównoważony sposób życia i globalnie sprawiedliwy dostęp do zasobów naturalnych w XXI wieku*, Instytut na rzecz Ekorozwoju, Białystok – Warszawa 2000.

- Carrillo-Hermosilla J., del Rio P., Könnölä T., *Diversity of Eco-innovations: Reflections from selected case studies*, „Journal of Cleaner Production” 2010, vol. 18.
- Decision No 1639/2006/EC, Establishing a Competitiveness and Innovation Framework Programme.
- Lisowska K., Chorąży M., *Dlaczego mówimy nie dla GMO w polskim rolnictwie*, „Nauka” 2011a, nr 4.
- Lisowska K., Chorąży M., *Zboża genetycznie modyfikowane (GM) w rolnictwie – aspekty zdrowotne, środowiskowe i społeczne*, „Biuletyn Komitetu Ochrony Przyrody PAN” 2011b, nr 2.
- Sobkowiak A. i in., *Regionalna Strategia Innowacji Województwa Podkarpackiego na lata 2005–2013*, Zarząd Województwa Podkarpackiego, Rzeszów 2004.
- Stawasz E., Niedbalska G., *Innowacje i transfer technologii. Słownik pojęć*, red. K.B. Matusiak, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2011.
- Woźniak L., Dziedzic S., Woźniak M., Kud K., *Cele i zasady wdrażania ekoinnowacji w zarządzaniu firmą i rozwojem regionu*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, Rzeszów 2011.
- Woźniak L., Ziółkowski B., Warmińska A., Dziedzic S., *Przewodnik ekoinnowacji. Diagnoza trendów i dobre praktyki*, opracowano na zlecenie Ministerstwa Gospodarki, Wyd. Politechnika Rzeszowska, Rzeszów 2008.

ECOLOGICAL INNOVATIVE CHARACTER AND ECOLOGICAL INNOVATIONS AS A MEANS OF ECOLOGICAL AND SOCIAL EXCELLENCE

Summary: The process of degradation which is taking place in the earth ecosystems as well as growing economic and ecological problems in the majority of communities in the era of globalization trends and dominant world corporations require a new paradigm for development. One of possible solutions aimed at gaining ecological and social excellence can be the creation of ecoinnovative thinking as well as the implementation of ecoinnovations to the economic practice.

Keywords: ecoinnovations, ecological and social excellence.